LIITE 1.

Aikuisohjauksen kehittäminen Keski-Suomessa

Taustaselvitys 17.3.2008

Kaija Haapasaari ja Terttu Kiviranta

Sisällysluettelo

1. Johdanto **1**

2. Kansainväliset ohjauksen linjaukset ja arvioinnit **1**

3. Ohjauksen kansalliset arvioinnit **2**

4. Kansalliset lait ja asetukset **2**

5. Aikuisten ohjauksen ja neuvonnan kehittäminen **3**

5.1 Kansallinen kehittäminen 3

5.2 Maakunnallinen kehittäminen 6

5.3 Ohjelmakauden 2007 – 2013 kehittämishankkeet 8

6. Ohjaushenkilöstön kehittäminen ja koulutus **9**

7. Ohjauksen yhteistyön tarve **10**

Liite 1. Työssä olevan aikuisen ohjauksen palvelupolku **13**

Liite 2. Ohjauksen palvelujärjestelyt – pohjaa alueelliselle strategialle **14**

Liite 3. Aikuisohjaus työelämän voimavarana **15**

1. Johdanto

Aikuisille suunnatut ohjaus- ja neuvontapalvelut nähdään tällä hetkellä yhtenä keskeisimpänä kehittämiskohteena niin valtakunnallisesti kuin maakunnankin tasolla. Hallitusohjelma korostaa aikuiskoulutuksen roolia tukemassa kansalaisten osallistumista yhteiskuntaan ja työelämään siten, että osaavan työvoiman saatavuus varmistetaan. Hallitus on asettanut tavoitteeksi työllisyysasteen nostamisen 72 %:iin ja pitemmällä aikavälillä 75 %:iin. Koulutuksen tutkimus- ja kehittämissuunnitelmassa 2007–2013 tavoitellaan aikuiskoulutuksen laadun, osuvuuden ja tehokkuuden parantamista sekä jatkuvaa osaamisen päivittämistä ja lisäämistä. Käytännössä tämä tarkoittaa asiakaslähtöisten tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämistä.

Keski-Suomen maakuntaohjelmassa (2007 -2010) todetaan, että Keski-Suomen erityisvahvuutena ovat koulutus, kasvatus ja sivistys. Maakunnan kilpailukyky ja alueellinen kehitys pohjautuvat osaamiseen ja sen elinikäiseen ylläpitämiseen. Maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman (2008 – 2009) mukaan osaavan työvoiman turvaaminen ja työllisyysasteen nosto ovat Keski-Suomen perustavoitteita, jotka edellyttävät koulutuksen kohdentamista tarkoituksenmukaisesti. Ammatillinen aikuiskoulutus maakunnan kehityksen aktivaattorina – selvityksessä (2007) kartoitettiin Keski-Suomessa ammatillisen aikuiskoulutuksen kokonaistarve vuoteen 2015. Erityisesti ammatillisen koulutuksen osalta aikuiskoulutuksen tarve kasvaa merkittävästi - selvitystyön perusteella 1,7 -kertaiseksi. Selvityksen johtopäätöksinä esitetään useita aikuisohjauksen kehittämistarpeita.

2. Kansainväliset ohjauksen linjaukset ja arvioinnit

Lissabonin sopimuksen linjausten mukaisesti EU:n jäsenmaissa pitäisi olla elinikäisen oppimisen tukemiseksi toimivat ohjauspalvelut. (Lissabon puheenjohtajavaltion päätelmät 2000; Koulutus Euroopassa 2002.) Elinikäiseen oppimiseen liittyvällä ohjauksella tarkoitetaan niitä toimia, joiden avulla eri-ikäiset kansalaiset voivat määritellä valmiutensa, taitonsa ja kiinnostuksensa, missä tahansa elämänvaiheessa, tehdä päätöksiä koulutuksestaan ja ammatillisesta suuntautumisestaan sekä hallita yksilöllistä kehityskaartaan oppimisessa, työssä ja muussa sellaisessa toiminnassa, jossa valmiuksia ja taitoja opitaan ja/tai käytetään. (Euroopan unionin neuvosto 2004; Nykänen, Karjalainen, Vuorinen, Pöyliö 2007)

OECD:n ja Euroopan unionin komission yhteistyönä kehittämän ohjauksen käsikirjan mukaan elinaikaisessa ohjauksessa korostuvat nuorten ja aikuisten uraohjauspalvelujen tehostaminen, uraohjauspalvelujen saatavuuden parantaminen ja ohjauspalvelujen kehittämistä tukevien järjestelmien vahvistaminen**.** (OECD,2004b)

Ohjauspalvelujen kansainvälisissä arvioinneissa (OECD 2004) on todettu, että laadukkaat tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelut koulutuksesta, ammateista ja työelämästä tulisi olla kaikkien kansalaisten saatavilla. Arvioinnissa kuitenkin todetaan, että kaikkien maiden aikuisille suunnatut uraohjauspalvelut on järjestetty heikosti. Aikuisille suunnattujen uraohjauspalvelujen kehittäminen on haasteellista aikuisväestön monimuotoisuuden vuoksi ja julkisten työvoimapalvelujen on havaittu palvelevan enimmäkseen nimenomaan työttömiä aikuisia eikä koko aikuisväestöä. Ohjauksen laadun systemaattinen arviointi on usein puutteellista, laatustandardeja ei ole ja arviointi- ja palautetietoa ei kerätä palvelujen käyttäjiltä. Myös kansallisen päätöksente-

on pohjalla olevan ohjauksen tilatiedon on todettu olevan puutteellista. OECD:n (2004) mukaan työssä oleville aikuisille on hyvin vähän helposti saatavilla olevia palveluja ja ne on heikosti järjestettyjä.

3. Ohjauksen kansalliset arvioinnit

Ohjausta on arvioitu kansallisesti perusopetuksessa, lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa (Numminen ym. 2002), aikuiskoulutuksessa (Numminen ym. 2004) ja korkea-asteella (Moitus ym. 2001; Vuorinen ym. 2005). Arviointiraporteissa keskeisimmäksi opintojen ohjauksen tavoitteeksi on nostettu ohjauspalveluiden saatavuus ja riittävyys.
Perusopetuksen ja toisen asteen arvioinnin mukaan opinto-ohjauksen eri sisältöalueiden toteutumisessa on eroja, seuranta- ja palautejärjestelmät ovat puutteellisia sekä koulutuksen siirtymävaiheiden ohjauksessa on puutteita. (Nykänen, Karjalainen, Vuorinen, Pöyliö 2007)

Aikuiskoulutuksen ohjauksen arvioinnissa käy ilmi, että aikuisten opinto-ohjaus aikuisoppilaitoksissa on järjestetty hajanaisesti, ohjaustehtävät jakaantuvat monille ammattiryhmille ja riittävää opinto-ohjauksen koordinaatiota ei ole. Myöskään palaute- ja seurantajärjestelmiä ei ole kehitetty. Arvioinnista todetaan myös, että aikuisoppilaitoksissa on nykyisin jo puutteita osaavasta ja asiantuntevasta ohjaushenkilöstöstä ja tarve lisääntyy tulevaisuudessa. (Numminen ym 2004)

Korkeakoulujen ohjauksen arviointi (Moitus ym. 2001) ja seuranta (Vuorinen ym. 2005) osoittavat, että ohjauksen tarve on edelleen kasvanut ja palvelujen kehittämiseen on kiinnitetty huomiota, mutta ohjauspalvelujen kehittämistyötä on tarpeen jatkaa. (Nykänen, Karjalainen, Vuorinen, Pöyliö 2007)

Aikuisopiskelun tietopalvelujen, neuvonnan ja ohjauksen kehittäminen (opetusministeriön ja työministeriön asettaman valmisteluryhmän ehdotukset toimenpideohjelmaksi 2006/365) – julkaisussa todetaan, että aikuisten ohjauspalvelut ovat järjestelmäkeskeisiä ja aikuinen joutuu sukkuloimaan monimutkaisessa toimintaympäristössä (liite 1)
Julkaisussa tuodaan esiin tarve rakentaa tietopalvelut aikuisille soveltuviksi ja helppokäyttöisiksi, parantaa neuvonta- ja ohjauspalveluiden saatavuutta, kehittää työikäisen aikuisväestön osaamisen tunnistamiseen uusia välineitä ja toimintatapoja ohjauksen tueksi, vahvistaa ohjauksen strategista asemaa ja tutkimusta sekä lisätä ohjaustehtäviä hoitavien koulutusta. Tämä edellyttää eri toimijoiden valtakunnallista, alueellista ja paikallistason yhteistyötä ja verkostoitumista.

4. Kansalliset lait ja asetukset

Lait ja asetukset säätävät annettavaa ohjausta. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen lainsäädäntö (L 477/2003, L 478/2003, L 479/2003, A1435/2001) korostaa, että oppilailla/opiskelijoilla on oikeus saada tarvitsemaansa ohjausta ja oppilas-/opiskelijahuoltoa. Lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta on määritelty kolmen vaiheen henkilökohtaistaminen vuodesta 2006 alkaen (L 631/1998, Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta 1013/2005). Henkilökohtaisia opiskeluohjelmia koskeva määräys on korvautunut henkilökohtaistamismääräyksellä keväällä 2007. Tämän mukaan koulutuksen järjestäjä huolehtii näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja

tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta. Lukiolain (629/1998) mukaan opiskelijalla on oikeus saada opinto-ohjausta. Vapaan sivistystyön ohjausta ei säädellä.

Ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutuksessa koulutusohjelmien opetus-, ohjaus- ja muut järjestelyt on toteutettu siten, että tutkinto-opiskelu on mahdollista myös työn ohessa. Ammattikorkeakoululain (351/2003) mukaan opiskeluoikeus on lain mukaan rajattu siten, että kokopäiväopiskelijan tulee suorittaa tutkintoon johtavat opinnot viimeistään yhtä vuotta niiden laajuutta pitemmässä ajassa, Yliopistolainsäädäntö painottaa opintojen suunnitelmallisuutta. Lainsäädäntö julkista työvoimapalveluista uudistettiin vuonna 2002. Asetukset julkisten työvoimapalvelujen toimeenpanosta (A 1347/2002; A 1356/ 2003) toteavat, että opetusviranomaisilla on ensisijainen vastuu opiskelijoiden ammatinvalinnan ja työnhaun palveluista.

Työvoimatoimiston ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut sekä työnvälityspalvelut täydentävät oppilaitosten ohjauspalveluja. Henkilötyönhakijalle laaditaan työnhakusuunnitelma kirjallisesti alkuhaastattelun perusteella, ja sitä tarkistetaan sovituin määräajoin toistuvissa työnhakuhaastatteluissa. Työnhakusuunnitelmaan liittyy arvio palvelutarpeesta ja osaamiskartoitus, johon kootaan tiedot työnhakijan koulutuksesta, ammattitaidosta, työkokemuksesta ja erityisosaamisesta. Vuoden 2005 säädös muutosturvasta (L 458/2005) takaa sen, että irtisanottu tai työttömyysuhan alainen työntekijä pyritään työllistämään uudelleen mahdollisimman nopeasti. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) tuli voimaan 1.9.2001. Laki merkitsee uusia mahdollisuuksia pitkään työttöminä oleville asiakkaille. Se velvoittaa kunnat ja työvoimatoimistot yhteistyöhön kullekin asiakkaalle sopivan palvelukokonaisuuden laatimiseksi.

5. Aikuisten ohjauksen ja neuvonnan kehittäminen

Suomessa toimii kaksi toisiaan toiminnallisesti ja tavoitteiltaan täydentävää, vakiintunutta ohjauspalvelujärjestelmää: oppilaitosten **järjestämä ohjaustoiminta ja työhallinnon ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelu sekä koulutus- ja ammattitietopalvelu.** Ohjaustoiminnan järjestämisestä vastaavat pääasiassa julkisella sektorilla opetus- ja työhallinto ja oppilaitosten osalta myös koulutuksen järjestäjät, useimmiten kunnat. Työnjako näiden kahden ohjausjärjestelmän kesken on varsin selkeä. Oppilaitoksilla on päävastuu opiskelijoiden ohjauksesta. Työvoimatoimistojen ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelu on tarkoitettu ensisijaisesti koulutusjärjestelmän ulkopuolella oleville asiakkaille. Kaikki työvoimatoimistojen ohjaus- ja neuvontapalvelut ovat kuitenkin tarvittaessa opiskelijoiden käytettävissä. (Ohjaus koulutukseen ja työelämään Suomessa 2006). Ohjaus-ja neuvontatyötä oppilaitosten ja työhallinnon lisäksi tekevät laajasti myös **kuntien sosiaali-ja terveyspalvelut, nuoriso- ja vapaa-ajan palvelut, kolmannen sektorin toimijat sekä työelämä**.

5.1 Kansallinen kehittäminen

Aikuisopiskelun henkilökohtaistaminen **AiHe-projekti** tuki aikuisopiskelun henkilökohtaistamisen kehittämistä vuosina 2000–2006. Sen tavoitteena oli parantaa tutkintoon ja koulutukseen hakeutumisen, näyttötutkintotoiminnan ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen laatua ja vaikuttavuutta henkilökohtaistamisen avulla. ESR:n ja opetusministeriön rahoittama projekti tarjosi valmistavan koulutuksen ja näyttötutkintojen järjestäjälle (keskimäärin 50 oppilaitokselle) pitkäjänteistä konsultointia, koulutusta ja ohjausta näyttötutkintojärjestelmään soveltuvien kou-

lutustuotteiden, oppimisprosessien ja näyttötutkintojen henkilökohtaistamisen kehittämiseen. Projekti tuki koulutuksen järjestäjien, yritysten ja sidosryhmien yhteistyötä kehittämällä toimivia henkilökohtaistamisen huomioon ottavia malleja ja mekanismeja

Noste-ohjelma on opetusministeriön rahoittama valtakunnallinen aikuisten koulutustason kohottamisohjelma v.2003–2009. Ohjelman tavoitteena on tukea vailla ammatillista tutkintoa olevien aikuisten osaamisen kehittämistä ja ammatillisten tutkintojen suorittamista.
Ohjelma on tarkoitettu 30 - 59 -vuotiaille. Noste-ohjelmassa koulutuksia järjestävät alueelliset oppilaitosten yhteistyöliittymät, ns. Noste-hankkeet, joita on valtakunnassa yhteensä 59 kpl. Oppilaitoksia Noste-ohjelma on haastanut luomaan uudenlaisia toimintamalleja aikuiskoulutukseen. On kehitetty uusia käytäntöjä matalan pohjakoulutuksen omaavien aikuisten tavoittamiseksi koulutukseen, ns. hakevaa toimintaa sekä monitasoista alueellista ja poikkihallinnollista verkostotoimintaa. Ohjelma on nostanut esiin aikuisten oppimisvalmiuksien vahvistamisen ja henkilökohtaisen ohjauksen ja tukitoimien tarpeen.

SAK:n ja sen jäsenliittojen **Osaava pärjää -**projekti on osa valtakunnallista Aikuisten koulutustason kohottamisohjelmaa Nostetta. Sen tehtävänä on tiedottaa Noste-ohjelmasta, aktivoida työyhteisöjä kouluttautumiseen ja valmentaa työpaikoille tukihenkilöitä eli pätevyysluotseja. Pätevyysluotsit kannustavat ja ohjaavat työntekijöitä koulutukseen hakeutumisessa ja välittävät tietoa erilaisista vaihtoehdoista.

Ohjauksen saatavuuteen on pyritty vaikuttamaan myös keskitettyjä ohjaus- ja neuvontapalveluja pilotoimalla. Ensimmäinen kokeilu oli Pohjois-Karjalan aikuiskoulutusorganisaatioiden perustama **Aikuiskoulutuksen Voima eli AiVo asiakaspalvelupiste**.

Urabaari on vastaavanlainen kokeiluhanke, jossa ovat mukana pääkaupunkiseudun aikuiskoulutusorganisaatiot.

Aikuisten ohjauksen kehittämishankkeita Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ovat olleet 2000 – luvulla Aake**, Tieturi ja Taituri** sekö v.2008 jatkuva **Anturi – hanke**, joka keskittyy aikaisemmin opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Ammattikorkeakoulussa on meneillään myös v.2007 käynnistynyt esteettömät oppimisympäristöt **– Esok – hanke**. Ammattikorkeakoulun hankkeiden vaikuttavuus on sekä kansallinen että maakunnallinen.

Opetushallituksen kautta on koordinoitu vuosina 2003–2007 perusopetuksen, toisen asteen ja aikuiskoulutuksen oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanketta. Sen tavoitteena on ollut oppilaitosten ohjauspalveluiden kehittäminen, verkostoituminen, henkilöstön täydennyskoulutuksen tukeminen ja ohjaustoiminnan arvioinnin kehittäminen Aikuiskoulutuksen ohjauksen kehittämiseen ei hankkeessa ollut erillistä rahoitusta. Hankkeen rinnalla toimi v.2005 -2007 esr-rahoitteinen **CHANCES – tutkimus-, koulutus- ja kehittämishanke** kohderyhmänään opetus-, työ-, sosiaali- ja terveyshallinnon asiantuntijat. Hankkeessa kehitettiin palveluja koulutuksen ulkopuolella tai putoamisvaarassa oleville tai erityistä tukea tarvitseville nuorille.

Aikuisten ohjaus- ja neuvontapalveluissa on hyödynnetty tieto- ja viestintätekniikkaa. Työministeriö on käynnistänyt v.2003 **Aura** – nimisen web-pohjaisen urasuunnitteluohjelman aikuisille (www.mol.fi/aura). Se tarjoaa aikuisten urasuunnittelun lisäksi välineitä aikuisten kanssa työskenteleville ohjaajille ja neuvojille.

Työhallinnon koulutus-ja ammattitietopalvelun internet sivut (www.mol.fi**/tiepa**) tarjoavat tietoa opiskelumahdollisuuksista, koulutukseen hakeutumisesta ja opintojen rahoituksesta sekä linkin Ammattinettiin.

Ammattinetti (www.ammattinetti.fi) on verkkopalvelu, joka on tarkoitettu ammattien ja alojen vertailuun. Ammattinettiä ylläpitää työministeriö. Ammattinetti on tarkoitettu kaikille ammateista, ammattialoista ja työtehtävistä tietoa haluaville. Tieto on kerätty ja muokattu tukemaan ammatillista suunnittelua ja uranvalintaa.

Sivustolle www.mol.fi/**avo/urasuunnittelu** on koottu joukko internet-palveluja, jotka auttavat urasuunnittelussa. Työhallinto on myös tuottanut työelämän muutostilanteita pohtiville aikuisille portaalin **Näköaloja työelämään** (www.nakoaloja.info).

Avo-ammatinvalintaohjelma, www.mol.fi/avo, tarjoaa tietoja lähes 300 ammatista sekä eri ammatteihin johtavasta koulutuksesta.

Koulutuslinja on valtakunnallinen koulutusneuvonnan puhelinpalvelu, johon voi soittaa samalla hinnalla koko maasta. Kehittämistyön tavoitteena oli ennen kaikkea parantaa koulutusneuvonnan saatavuutta. Koulutuslinja vakinaistettiin vuoden 2006 alussa. **Opintoluotsi** puolestaan toimii valtakunnallisena koulutus- ja ammattitiedon portaalina. Opintoluotsi vastaa myös koulutusta koskeviin sähköpostikyselyihin.

Aikuislukioilla on valtakunnallinen verkkopalvelu, joista saa aikuislukio-opintoihin ohjausta ja neuvontaa.

Työvoimakoulutuksen laatua on kehitetty **Oskarista Osaajaksi – hankkeessa** yhteistyössä työhallinnon, aikuiskouluttajien ja oppijoiden kesken. Laadukas työvoimakoulutusprosessi koostuu hankkeen mukaan ohjauksesta ennen koulutusta, koulutuksen alkuvaiheessa, opiskeluprosessin kuluessa, opintojen päättyessä ja ohjauksesta opintojen jälkeen. Hankkeen suosituksia tullaan hyödyntämään työvoimakoulutuksen suunnittelussa, hankinnoissa ja toteutuksissa.

Lukineuvola -Equal-hankkeen pääasiallisena kohderyhmänä olivat erilaiset oppijat. Hankkeen tavoitteena oli kehittää Lukineuvola, toimiva yhdenluukun palvelumalli erilaisten oppijoiden tueksi. Hankkeessa kehitetyn toimintamallin tarkoituksena on tarjota palveluja oppimisvaikeuksien tunnistamiseksi, kartoittaa erilaisten oppijoiden ja tuki- ja ohjaustarpeita sekä ohjata heitä edelleen heidän tarvitsemiinsa jatkotoimenpiteisiin, esim. koulutukseen, kuntoutukseen sekä muihin palveluihin.

Yritys-Suomi-verkkopalvelu kertoo, millaista apua yritys tai yrittäjä voi saada yrityksen perustamiseen, kasvattamiseen ja kehittämiseen. Yritys-Suomi on suunnattu erityisesti pk-yrityksille. Palvelu on käyttäjille maksuton Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) koordinoi Yritys-Suomea.

Kuopiossa kehitetään kokonaisvaltaista yhden luukun periaatteella toimivaa palvelupistemallia **(Pro Savo -kehittäminen**) kasvuyritysten ja henkilöasiakkaiden ohjaukseen ja neuvontaan.

5.2 Maakunnallinen kehittäminen

Keski-Suomen AiHe – oppilaitoksissa kehitettiin **AiHe** projektin avulla henkilökohtaistamista tutkinnon suorittamisen kolmessa vaiheessa. Kehittämiskohteina olivat mm. aikuisopiskelijan ohjauspalvelut ja -menetelmät, koulutustarjonta ja edellytyksien luonti tutkinnon suorittajien henkilökohtaisempiin näyttösuunnitelmiin. AiHe -projektin tuloksena syntyivät esimerkiksi orientoivat opinnot verkko-oppimisympäristöön, joustavan ammattitaidon hankkimisen mahdollistava kurssitarjonta, vertaistukeen perustuva pienryhmätyöskentelyn malli ja erityisen tuen tarpeessa olevien tutkinnon suorittajien ohjauksen ja tukitoimien muotoja. Projekti edisti verkostoitumista oppilaitoksissa ja tutkintotoimikuntien kanssa. Henkilöstön kehittämisessä painopiste oli näyttötutkintotoiminnan ja henkilökohtaistamisen osaamisen vahvistamisessa.

AiHe – Aikuisopiskelun henkilökohtaistaminen projektin kehittämistyö Keski-Suomessa oli vaikuttamassa **maakunnallisen näyttötutkintostrategian** syntymiseen. Strategian tavoitteena on luoda yhtenäiset toimintaperiaatteet ja käytännöt näyttöjen järjestämisestä kolmen koulutuskuntayhtymän alueella. Strategiassa kuvatuissa periaatteissa painottuvat tutkinnon suorittajan erilaisten ohjaustarpeiden tunnistaminen, ohjauspalvelujen monipuolisuus sekä saavutettavuus.

Aiheen jatkohankkeena maakunnassa on toiminut **Henkilökohtaistetut opinpolut** esr-projekti v.2005 – 2008. Toiminnassa olivat mukana kaikki maakunnan näyttötutkintoja järjestävät oppilaitokset lisäksi yhteyttä tehtiin rahoittajien ja työpaikkojen kanssa. Projektin tavoitteena oli mahdollistaa aikuisopiskelijoille tutkinnon suorittaminen joustavasti ja tehokkaasti, monipuolistaa oppimisympäristöjä, kehittää opiskelijoiden ohjausta sekä lisätä aikuiskoulutuksen henkilöstön osaamista henkilökohtaistamisessa. Yksi projektin keskeisistä tuloksista on ammatillisen aikuiskoulutuksen ja vapaan sivistystyön sekä aikuislukion yhteinen ohjauksen verkkopalvelu **www. aikuisopiskelu.fi.** Se tarjoaa keskitetysti tietoa hakijoille ja työpaikoille osaamisen kehittämisestä ja aikuiskoulutuksesta. Sivuston laajentaminen kaikki koulutusasteet kattavaksi palveluksi on käynnissä. Henkilökohtaistetut opinpolut -projektissa toteutettiin kaksi ohjaustarvekyselyä v.2006 ja v.2007. **Ohjaustarvekyselyjen** tuloksena on saatu tietoa ohjauksen kehittämiseksi. Keskeisiksi kehittämiskohteiksi nousivat hakeutumisvaiheen ohjaus, erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauspalveluiden järjestäminen ja ohjauksen roolijaon selkiinnyttäminen. Kyselyt osoittivat myös sen, että näyttötutkinnon suorittamisen ohjausta tulee tehostaa.

Maakunnassa on toteutettu Noste ohjelmaa **Keski-Suomen Noste** – hankkeen avulla. Toimijaverkostossa ovat mukana ammatilliset aikuisopistot, kansanopistot ja vapaan sivistystyön oppilaitokset sekä aikuislukio. Hanke on tiivistänyt aikuiskoulutustoimijoiden yhteistyötä lisäämällä toimijoiden keskinäistä tuntemusta, edistänyt aikuiskoulutuksen asiakaslähtöisyyttä organisaatiolähtöisyyden sijaan mm. toimijoiden välisten yhteisten aikuisopiskeluinfojen järjestämisen kautta, tuottanut hakevan toiminnan toimintamalleja, joilla tavoitetaan matalankoulutustason omaavia aikuisia, jotka eivät hakeudu omatoimisesti koulutukseen. Hakeva toiminta on nostanut esiin aikuisten ohjaus-, neuvonta - ja tukitarpeet sekä työelämän tarpeen saada tietoa aikuiskoulutusmahdollisuuksista ja ohjausta henkilöstön urasuunnitteluun. Hakeva toiminta on myös käytännön tasolla tuonut näkyväksi aikuiskoulutuksen hajanaiseen rahoitukseen ja aikuisen opiskelun aikaiseen toimeentuloon liittyvät ongelmat ja haasteet.

Keski-Suomessa on n.20 koulutettua **pätevyysluotsia.** Luottamushenkilöstön merkitys työpaikkojen koulutusyhteistyössä on merkittävä, mutta varsinaisesti pätevyysluotsitoiminta ei Keski-Suomessa ole Nosteessa ollut kovinkaan näkyvää. Ammattijärjestöjen kanssa on viime

aikoina tehty hyvää yhteistyötä mm. järjestämällä yhteinen aikuiskoulutusinfo ammattiliittojen asiakkaille sekä aikuiskoulutuksen esittelyjä luottamushenkilöille.

Aikuisten ohjauksen kehittämishankkeita Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ovat olleet 2000 – luvulla Aake**, Tieturi ja Taituri** sekö v.2008 jatkuva **Anturi – hanke**, joka keskittyy aikaisemmin opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Ammattikorkeakoulussa on meneillään myös v.2007 käynnistynyt esteettömät oppimisympäristöt – Esok – hanke. Ammattikorkeakoulun hankkeiden vaikuttavuus on sekä kansallinen että maakunnallinen.

Koulutuksen tutkimuslaitoksen (KTL) **CHANCES – osahankkeessa** on kehitetty ohjauksen alueellista moniammatillista ja poikkihallinnollista verkostoyhteistyötä. Hankkeessa tarkasteltiin ja arvioitiin ohjauksen palvelujärjestelyjä organisaation sisäisenä ja alueellisena toimintana sekä näiden päätöksenteon taustoja. Tuloste pohjalta hankkeessa laadittiin **Verkostomaisesti tuotettujen ohjauksen palvelujärjestelyjen malli (VOP-malli).**

Jyväskylän yliopiston yhteyteen on perustettu v.2006 **Ohjausalan osaamiskeskus**. Osaamiskeskus on organisaatioltaan innovatiivinen verkosto, jossa on jäseninä kansallisia, alueellisia ja yliopiston sisäisiä ohjausalan toimijoita, myös yrityksiä. Keskus on myös aktiivisesti mukana ohjausalan kansainvälisessä yhteistyössä erilaisten foorumeiden ja yhteisten tutkimushankkeiden muodossa. Osaamiskeskuksen tavoitteena on kehittää ohjausalan osaamiskeskittymä, jonka näkyviä toimintamuotoja ovat mm. keskuksen toimijoiden erilaiset yhteistyöhankkeet sekä kehitteillä oleva **ohjausalan tutkimusta ja asiantuntemusta kokoava verkkopalvelu**. Verkkopalvelu tarjoaa paitsi ajantasaista tutkimustietoa ohjauksesta myös tietoa ohjausalan ajankohtaisista tapahtumista sekä yhteistyöfoorumin kaikille ohjausalan asiantuntijoille, alalla toimiville ja (ura)ohjauksesta kiinnostuneille. Sisällöllisesti osaamiskeskuksen toiminta liittyy elinikäisen ohjauksen kehittämiseen nuorten ja aikuisten ohjauksen laadun parantamisen, ohjaustarjonnan turvaamisen sekä ohjausta tukevien ja ylläpitävien järjestelmien kehittämisen kautta. Osaamiskeskusverkoston suunnittelusta ja koordinoinnista vastaa KTL:n ohjaustiimin osana Keski-Suomen liiton rahoittama suunnittelija (projektirahoitus 30.11.08 saakka).

JY/KTL toimii **Euroopan ohjauspolitiikan verkoston koordinaattorina** (European lifelong guidance policy network, ELGPN). Verkostossa on mukana 29 maata, ja sen työskentely liittyy elinikäisen oppimiseen liittyvän tiedonannon sekä koulutusjärjestelmien tulevaisuuden tavoitteita koskevan selvityksen konkretisointiin ohjauksen näkökulmasta. Painopisto on EU:n jäsenmaiden omien ohjausjärjestelyjen kehittämisessä vertaisoppimisen keinoin.

Palapeli – projekti oli Keski-Suomen TE-keskuksen esr-rahoitteinen (2004–2005) hanke, joka tarjosi maahanmuuttajille suomen kielen ja tietojenkäsittelyn opetusta sekä yhteiskunta- ja kulttuuriopintoja. Palapelissä järjestettiin pääasiassa maahanmuuttajien alkuvaiheen koulutusta heti maahan muutettaessa sekä täydentävää koulutusta työvoimakoulutuksen odotusaikoina ja sen jälkeen. Jo riittävästi suomea osaavia maahanmuuttajia ohjattiin eteenpäin ammattiopintoihin ja työelämään.

Jyväskylään on perustettu **maahanmuuttajille** Palapeli-projektin **ohjausyksikkö** keväällä 2008. Palapeli 2 – projekti on Keski-Suomen Te-keskuksen esr-rahoitteinen hanke.

Maakunnan **kansanopistot** ovat osa koko maakunnan kattavaa oppimispaikkojen verkostoa, ja niillä on hyvät valmiudet vastata aikuiskoulutuksen tarpeisiin sekä tarjota aikuisten tarvitsemaa ohjausta ja neuvontaa. Useat kansanopistot ovat mukana maakunnallisissa kehittämishankkeissa. (Keskisuomalaisten kansanopistojen rooli maakunnan aikuiskoulutuksessa, 2008)

Yrityspalvelukeskus Luotsi on Jyväskylän seudun yhdeksän kunnan seudullinen yrityspalvelupiste. Luotsista saa maksuttomia neuvontapalveluja yrityksen koko elinkaaren vaiheisiin. Luotsi tarjoaa, tukee ja ohjaa yrittämisestä kiinnostuneita, alkutaipaleella olevia ja jo vakaan aseman saavuttaneita yrityksiä. Sen ovat perustaneet Jyväskylän seudun kehittämisyhtiö Jykes Oy, Jyväskylän työvoimatoimisto, Keski-Suomen TE-keskus ja Tuhansien Järvien Uusyrityskeskus ry.

5.3 Ohjelmakauden 2007 – 2013 kehittämishankkeet

Yritysten Taitava Keski-Suomi -hankkeessa rakennetaan osaamisen kehittämisen asiantuntijaverkosto. Hankkeen avulla yritysten henkilöstön osaamistasoa nostetaan vastaamaan elinkeinoelämän tarpeita. Yrityksiin syntyy uusi henkilöstönkehittämisen toimintakulttuuri ja -malleja. Hankkeessa rakennettavat toimintamallit tulevat olemaan toimialariippumattomia ja näin ollen siirrettävissä toisiin toimintaympäristöihin. Osaamisenkehittämispäälliköiden työstä on suunniteltu tulevan maakunnallista yritystoimintaa hankkeen jälkeen. Hankkeen tuloksena on tarkoitus syntyä osaamisenkehittämisyhtiöitä. Hankkeen toimijoina ovat mm. koulutusorganisaatiot, kehittämisyhtiöt, yrittäjäjärjestöt. Hanke koostuu kolmesta osahankkeesta, joita hallinnoi Keski-Suomen kauppakamari, Keski-Suomen yrittäjät ja Jyväskylän koulutuskuntayhtymä.

Välityömarkkinat on hankekokonaisuus, joka koostuu useista osahankkeista. Sen tavoitteena on eri toimijatahojen moniammatillisen yhteistyön ja eri toimintamuotojen avulla edistää heikossa työmarkkina-asemassa olevien työnhakijoiden sijoittumista avoimille työmarkkinoille. Ohjaustoiminta on keskeinen työmuoto Hankkeen toimijoina ovat mm. koulutusorganisaatiot, työterveyshuolto, työvoimatoimistot, kolmas sektori. Hankekokonaisuutta koordinoi Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Osaajia teollisuudelle -ohjauksen kehittäminen hanke on osa Osaajia teollisuudelle -kehittämisohjelmaa. Hankkeessa muodostetaan "Täsmääjät" -kehittämistiimi, joka koostuu yritysten, oppilaitosten ja työhallinnon edustajista. Tiimi kartoittaa ja arvioi yritysten tarpeita sekä etsii ja arvioi koulutuksiin sopivia henkilöitä. Hankkeella parannetaan opiskelijoiden työllistymistä edistävää ohjausprosessia sekä kehitetään oppimisväyliä ammatinvaihtajille ja maahanmuuttajille. Hankkeen toimijoina ovat mm. koulutusorganisaatiot, kehittämisyhtiöt, työvoimatoimistot. Hanketta hallinnoi Jyväskylän seudun kehittämisyhtiö Jykes Oy.

Ulkomailta osaajaksi Keski-Suomeen. Hankkeen tavoitteena on rakentaa asiakaslähtöinen opastus- ja palvelujärjestelmäkokonaisuus, jonka avulla ulkomainen työvoima sijoittuu Keski-Suomen työmarkkinoille. Hankkeen toimijoina ovat kaikki ohjauspalveluita ulkomaalaisille järjestävät tahot. Hanketta hallinnoi Jyväskylän koulutuskuntayhtymä.

Korkeakouluja koskevat ESR-hankkeet 2008–2010
Hankerahoitusta suunnataan korkeakouluopiskelun keskeyttämisen ja pitkittymisen vähentämiseen, opintojen sujumisen tukemiseen tähtääviin toimenpiteisiin sekä korkeakouluopiskelijoiden työelämään siirtymisen sekä korkeakouluharjoittelun kehittämiseen. Tavoitteisiin pyritään kahden valtakunnallisen toimintalinjan alla. Toimintalinjoille on haettu koordinoivia ja toiminnallisia (tuotannollisia) projekteja.

Jyväskylän yliopisto (Täydennyskoulutuskeskus ja KTL) on hakenut TL 2:n koordinoivaa hanketta yhdessä Hamkin ja Laurean kanssa. Koordinointihankkeeseen liittyy myös KTL:n vetämä valtakunnallisen nettiportaalin ”Korkeakouluosaajat.fi” toteuttaminen. Hankehakemus koskee vuosia 2008 – 2010, vuodet 2011 - 1013 ovat mukana optiona.

Koulutuksen tutkimuslaitos, OKL:n ohjauksen koulutus- ja tutkimusyhksikkö ja TÄYKK valmistelevat yhteishakemusta TL3:n tuotannolliseksi hankkeeksi yleisotsikolla ”Työelämäntaitojen ja opinto-ohjauksen kehittäminen korkea-asteella”. KTL:n osalta hanke koskee työelämäyhteyksien ja uraohjauksen tutkimusta, OKL:n osuus korkea-asteen ohjauksen ja jatko-opintojen ohjauksen kehittämistä (mukana TY ja TTY) ja TÄYKK:n osuus ATU – aiemmin keskeytyneiden yliopiisto-opintojen loppuunsaattamista.

Opin-ovi: koordinaatio-, valmennusohjelma-, Erkkeri - ja Studio – hankkeet. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu on jättänyt hankehakemuksen yhdessä Työvoimaopiston kanssa Koordinoivasta Opin-ovi – hankkeesta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun opettajakorkeakoulun edustaja on ollut mukana hankkeen asiantuntijaryhmässä valmistelemassa Aikuisohjaus – hankekokonaisuutta.

Palapeli 2 hankkeessa -hanke järjestää työvoimakoulutukseen rinnastettavaa koulutusta maahanmuuttajille pääosin aivan maahantulon alkuvaiheessa, jolloin tarjolla ei ole muuta mahdollisuutta opiskella suomen kieltä ja saada tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Projektissa kehitetään erityisesti opetusmenetelmiä ja materiaaleja. Projektissa haetaan malleja erilaisten oppijoiden oppimisen tukemiseen. Koulutuksen rinnalla hankkeessa toimii ohjausyksikkö, jossa moniammatillinen ryhmä ohjaa maahanmuuttajia koulutukseen ja työelämään. Ohjausyksikkö toimii kiinteässä yhteistyössä työvoimatoimiston kanssa. Maahanmuuttajilla on selkeä tarve kehittää ja käyttää hyväkseen olemassa olevaa ammattitaitoaan ja päästä aikaisempaa nopeammin työmarkkinoille. Nykyisin maahanmuuttajien saama ohjaus ammatilliseen koulutukseen ja työelämään on satunnaista ja sen tarjonta on riittämätöntä. Hankkeen toimijoina ovat mm. työvoimatoimistot, kolmannen sektorin toimijat, koulutusorganisaatiot. Hanketta hallinnoi Keski-Suomen yhteisöjen tuki ry

Ohjauslaturi – nuorten matalan kynnyksen ohjaus -hanke on valmisteluvaiheessa. Hankehakemus jätetään 30.4.2008 mennessä. Hanke kohdistuu ns. nivelvaiheiseen, jossa nuori siirtyy peruskoulusta toisen asteen koulutukseen ja toisaalta toiselta asteelta joko kolmannen asteen koulutukseen tai työelämään. Projektin kohderyhmänä ovat toiseen asteen koulutuksessa keskeyttämisuhan alla olevat sekä jo opintonsa keskeyttäneet nuoret. Lisäksi toisena kohderyhmänä ovat peruskoulun päättävät nuoret, jotka ovat ilman jatko-opiskelupaikkaa tai työpaikkaa. OhjausLaturi – hankeella pyritään ensisijaisesti ehkäisemään nuorten syrjäytymistä Jyväskylän seudulla tarttumalla nuorten ongelmiin koulutuksen nivelvaiheissa. Lisäksi hankkeella kehitetään OhjausLaturi – mallia sekä edistetään moniammattillisen verkoston yhteistyötä nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä koulutuksen nivelvaiheissa. Hankkeen toimijoina ovat alustavan suunnitelman mukaan mm. koulutusorganisaatiot, kolmas sektori, Jyvässeudun kunnat. Hanketta hallinnoi Humanistinen ammattikorkeakoulu.

6. Ohjaushenkilöstön kehittäminen ja koulutus

Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu, opettajakorkeakoulu järjestävät ohjaajakoulutuksia (mm. opinto-ohjaajan koulutusta).

Työvoimaopisto tarjoaa työhallinnon henkilöstölle henkilöstökoulutusta.
Erilaiset hankkeet ja projektit tarjoavat oppilaitosten ja työelämän edustajille ohjaukseen liittyviä lyhyt kestoisia koulutuksia.

Mitä muuta koulutusta ohjaus- ja neuvontatyötä tekeville järjestetään maakunnassa?

Uuden ohjelmakauden valtakunnalliset hankkeet: Koordinoivan Opin Ovi hankkeen Valmennusohjelma, Studio (valmennusohjelma aikuiskouluttajille) ja Erkkeri (ohjauskoulutus aikuisohjaajille) tulevat tarjoamaan ohjaus- ja neuvontatyötä tekeville lisä- ja täydennyskoulutusta.

7. Ohjauksen yhteistyön tarve

Ohjauksen lisääntynyt tarve pohjaa työelämän haasteisiin ja koulutusjärjestelmien muutoksiin, monikulttuuristumiseen, elämänkulkujen ja työurien yksilöllistymisen ja valinnaisuuden lisääntymiseen.

Ohjaus- ja neuvontapalvelut ovat pirstaloituneet eri toimijoille sekä alueellisesti että paikallisesti. Monesti ohjaus tapahtuu organisaatiolähtöisesti asiakaslähtöisyyden sijaan. Tarjonta ohjaa neuvonta- ja ohjaustilanteita kysyntälähtöisyyden sijasta. Aikuisten ohjauksen ongelmiksi tehtyjen arviointien ja saadun palautteen mukaan tiivistyy ohjauksen saatavuus ja oikeaaikaisuus, palvelujen päällekkäisyys, verkkopalvelujen moninaisuus ja soveltuvuus aikuisille ja työelämälle sekä ohjaushenkilöstön asiantuntemuksen riittävyys.

Aikuiskoulutukseen ohjautuminen on sattumanvaraista ja tiedon löytyminen koetaan vaikeaksi. Kansalaisten taito käyttää tietojärjestelmiä tiedon haussa vaihtelee. Ohjauksen saatavuus ja tieto ohjauspalveluista on hajanaista eikä aina tavoita asiakasta. Erityisen haasteellista se on matalan koulutustason omaaville henkilöille sekä aikuisille, ketkä eivät ole pitkään aikana opiskelleet. Myös työelämässä olevin, maahanmuuttajien, uudelleenkoulutettavien ja työttömien kohdalla tarvittavan tiedon löytäminen saattaa olla työlästä. Myös työnantajat kokevat nykyiset palvelut hajanaisiksi.

Ohjauspalvelut ja niiden saatavuus tulee turvata niin aikuisille kuin nuorille. Työelämä tarvitsee helppokäyttöisiä ja selkeitä ohjauspalvelujärjestelmiä samalla kun niiden omaa ohjausosaamista tulee kehittää. Myös ohjaus-ja neuvontatyötä tekevien ohjaus- ja verkosto-osaamisesta tulee pitää huolta. Hyvää kehittämistyötä on tehty kansallisesti ja maakunnallisesti sekä pilotoitu erilaisia ohjauksen toteutuksen muotoja ja kehitetty hyviä käytänteitä. Maakunnallisesta kehittämistyöstä huolimatta verkostoituminen ei ole vielä riittävän laaja-alaista tai riittävästi omaksuttu toimintatavaksi. Jotta tähän päästään tarvitaan moniammatillista ja poikkihallinnollista toimijaverkoston yhteistyötä sekä ohjaustyötä tekevien että ohjauksen järjestämisestä ja rahoittamisesta vastaavien päättäjien kesken.

Manner-Suomen ESR- ohjelman yhtenä kehittämisteemana Osuvuutta ja kysyntä-lähtöisyyttä aikuisopiskeluun tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluiden valtakunnallisella kehittämisohjelmalla – teema (toimintalinja 3), jota toteutetaan kolmen osa-ohjelman avulla. Ne ovat Koulutusneuvontaa ja uraohjausta verkossa, Aikuisohjaus työelämän voimavarana ja Ohjauksen strateginen asema ja tutkimus.

Aikuisohjaus työelämän voimavarana osaohjelma koostuu valtakunnallisista hankkeista (Opin Ovi, Studio ja Erkkeri) sekä alueellisista Opin Ovi projekteista. Näiden valtakunnallisella rahoituksella toteutettavat alueelliset projektit tulevat haettaviksi kevään 2008 aikana (liite 2).

Taustamateriaali ja lähteet:

Aikuisopiskelun tietopalvelujen, neuvonnan ja ohjauksen kehittäminen. 2006. Opetusministeriön ja työministeriön asettaman valmisteluryhmän ehdotukset toimenpideohjelmaksi. Työhallinnon julkaisu 365. Helsinki: Työministeriö.

Ammatillinen aikuiskoulutus maakunnan kehityksen aktivaattori. Keski-Suomen ammatillisen aikuiskoulutuksen muutostarpeet ja tasapainoisen kehityksen haasteet. 2007. Keski-Suomen Liitto, Jyväskylä.

Euroopan unionin neuvosto. 2004. Ehdotus: Neuvoston ja neuvostossa kokoontuvien jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätöslauselma politiikkojen, järjestelmien ja käytäntöjen tehostamisesta elinaikaisen ohjauksen alalla Euroopassa. 9286/04. EDUC 109. SOC 109. (OR.en). 18. toukokuuta 2004. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/resolution2004_en.pdf> (Luettu 7.1.2006)

Keskisuomalaisten kansanopistojen rooli maakunnan aikuiskoulutuksessa.2008. Keski-Suomen liiton julkaisu B 165, Jyväskylä.

Keski-Suomen Maakuntaohjelma 2007–2010

Keski-Suomen maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma 2008–2009

Numminen, U. (toim.), Yrjölä, P., Lamminranta, T. & Heikkinen, E. 2004. Opinto-ohjauksen tila aikuisoppilaitoksissa. Arviointi 4. Opetushallitus. Helsinki.

Ohjaus koulutukseen ja työelämään Suomessa, 2006. Työministeriö, Opetusministeriö, Opetushallitus ja Cimo. Helsinki

Seija Nykänen, Merja Karjalainen, Raimo Vuorinen, Lea Pöyliö.2007. Ohjauksen alueellisen verkoston kehittäminen – poikkihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö voimavarana. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä.

Urasuunnittelun ohjaus: Käsikirja päätöksentekijöille, suomenkielinen tiivistelmä. OECD,2004b. Career guidance:A handbook for policy makers. Paris

Liite 1. Työssä olevan aikuisen ohjauksen palvelupolku

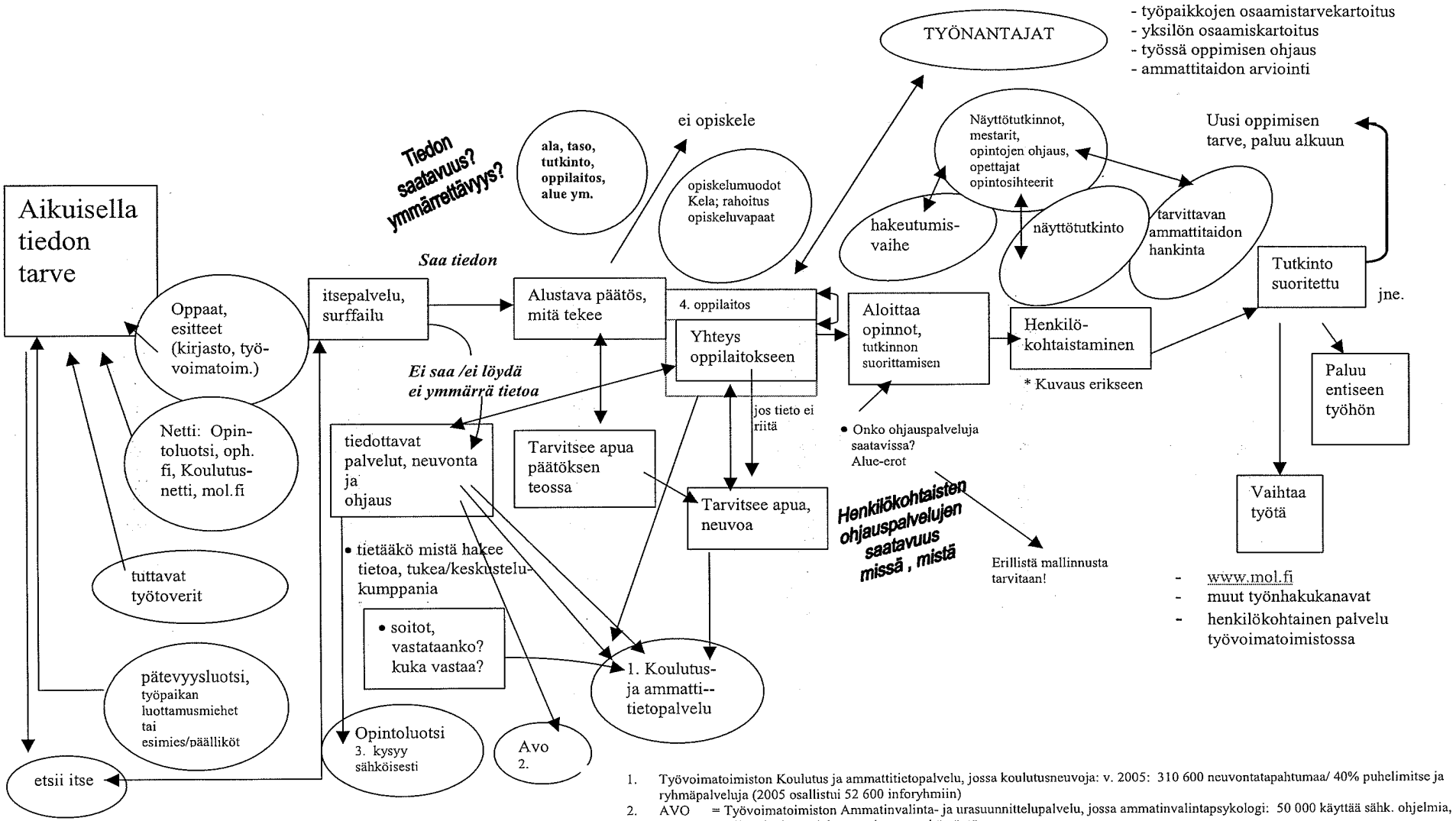

1. Työvoimatoimiston Koulutus ja ammattitietopalvelu, jossa koulutusneuvoja: v. 2005: 310 600 neuvontatapahtumaa/ 40% puhelimitse ja ryhmäpalveluja (2005 osallistui 52 600 inforyhmiin)
2. AVO = Työvoimatoimiston Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelu, jossa ammatinvalintapsykologi: 50 000 käyttää sähk. ohjelmia, 35 000 henkilökohtaista asiakasta, ajanvarauskäyttäntö
3. Kysyy sähköisesti.
4. Oppilaitos

Liite 2. Ohjauksen palvelujärjestelyt – pohjaa alueelliselle strategialle

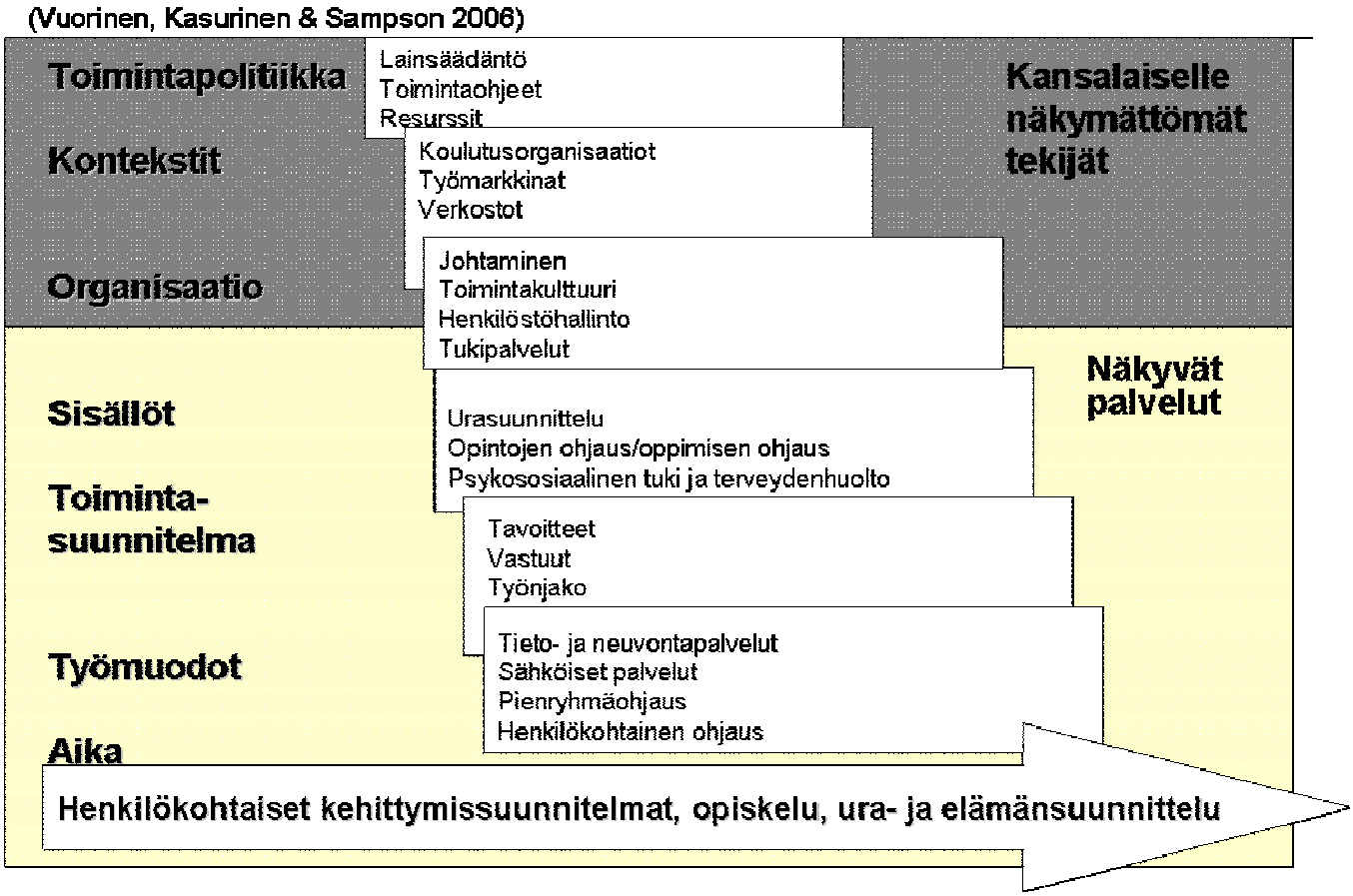

Lähde: Raimo Vuorisen esitys 14.2.2008
www.osaajatkohtaavat.net

Liite 3. Aikuisohjaus työelämän voimavarana

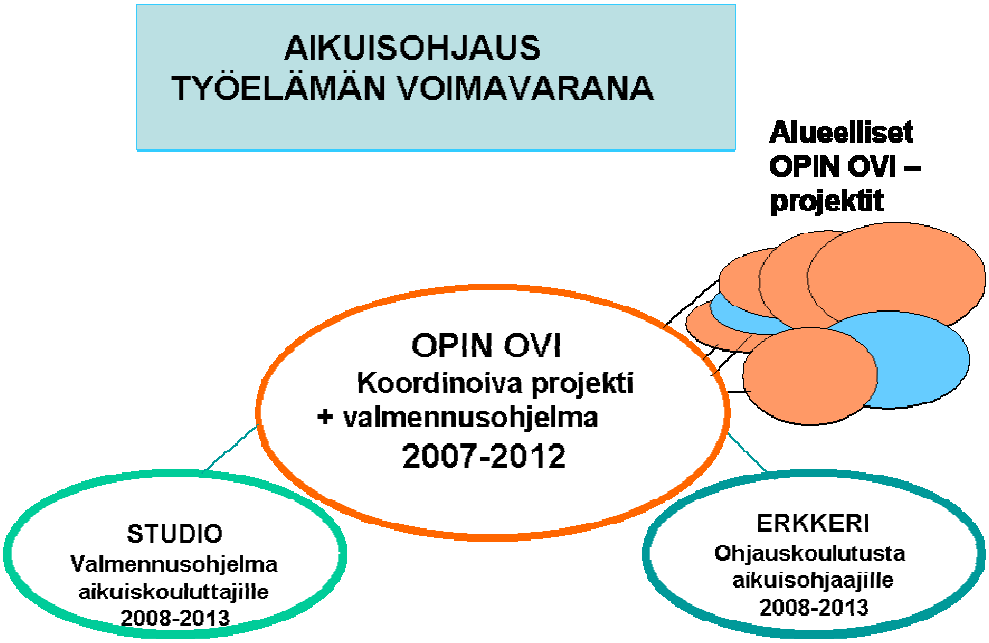

Kuvio 1: Alueellisten Opin Ovi –projektien sijoittuminen valtakunnalliseen Aikuisohjaus työelämän voimavarana kehittämisohjelmaan

Kuvio 2: Alueellinen aikuisohjauksen yhteistyöverkosto